

Terttu Finni

Ei se ollut Salminen

1913-2003

Ei se ollut Salminen
1913 - 2003

Ei se ollut Salminen
1913 - 2003

Terttu Finni

© 2014 Terttu Finni

Kansi: Reino Finni

Taitto: Reino Finni

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD - Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-318-412-1

Sisällysluettelo

Kiitokset

Lukijalle

Salaisuus.....	11
Osa I Matkalla.....	14
Amerikan orpo.....	15
Lehtipoika.....	23
Latomossa.....	33
Reissu Etelä-Suomeen.....	42
Armeijassa 99+1 vuorokautta.....	53
Sekatyömiehestä liikemieheksi.....	58
Pääkaupunkilainen.....	72
Sota-aika.....	86
Osa II Kotona.....	125
Yritys ja perhe.....	126
Perhe-elämää 1950-luvulla.....	143
Käänteitä.....	179
Aika muuttuu.....	199
Viimeinen taisto.....	209
Turvassa.....	231
Lähteet.....	234

Kiitokset

Kiitokset rakkaalle miehelleni, joka on tutkinut arkistoja tätä kirjaa varten loputtomalla kärsivällisyydellä.

Kiitokset henkilöille, jotka ovat lukeneet käsikirjoituksen ja antaneet hyödyllisiä parannusehdotuksia.

Lukijalle

Vilhelm Salmisen tarina perustuu tositapahtumiin vuosina 1913 - 2003. Vilhelm, tai tuttavallisesti Ville, kulkee kirjan sivuilla tietyn miehen polkuja, mutta sukunimi Salminen ei ole oikea. Se on otettu henkilöllisyystodistuksesta no. 47989/IV. Kortti oli löytynyt v. 1942 pompan taskusta Helsingin Vaasankadulta osto- ja myyntiliikkeestä. Vilhelm työnsi Salmisen paperin saapashousujensa taskuun. Sitä ennen hän oli vaihtanut siihen oman kuvansa ja raaputtanut syntymäaika, koska alkuperäinen kuului vanhemmalle miehelle. Poliisi takavarikoi paperin v. 1944, ja sitä myöten se päättyi Valpon kautta kansallisarkiston kokoelmiin. Kuva väärennetystä henkilöllisyystodistuksesta näkyy osan I alkulehdellä. Vilhelm oli miehen toinen etunimi, jonka hän sai isänsä mukaan.

Vilhelm syntyi v. 1913 Jyväskylän kaupungin tuntumaan. Virallinen kaupunki oli siihen aikaan vähäinen ruutukaava-alue, jonka laidasta laitaa saattoi kulkea helposti jalkapelillä. 1910-luvulla ruutukaava-alueella ja sen ulkopuolisissa puutaloyhteisöissä saatettiin nähdä eriasteisesti nälkää. Joinakin vuosina otettiin käyttöön säännöstelykortit, joilla pyrittiin turvaamaan

ruuan riittävyys väestölle. Niistä oli laiha hyöty sellaisille perheille, jolla ei ollut rahaa ostaa edes korttien sallimaa leipä- ja jauhoannosta.

Elämä Jyväskylässä oli siis monin tavoin erilaista vuonna 1913 kuin nykyään. Koko maailma oli toisenlainen. Kaukaa se lähti, Villen kulku, ja muutos oli matkalla huikea. Hänen kotalonsa poikkeili muita reittejä kuin hänen ikäluokkansa miesten tiet pääsääntöisesti.

Kirjaa olisi tuskin koskaan kirjoitettu ilman seuraavaa dialogia:

– Sinähän voisit kirjoittaa kirjan näistä minun vaiheista, isä tokaisi yllättäen. – Oli ne sen verran erikoisia.

Poikamainen innostuksen valo kirkasti isän kasvoja. Mitä! Ei ikinä! Raijan mielessä vilahti. Sanat juuttuivat kurkkuun, kun hän katseli isän silmiä.

– Hyvä on, Raija sanoi. – Aloitetaan muistiinpanot vaikka heti. Haen paperia ja kynän. Voit kertoa ihan, mistä kohdasta haluat.

Kirja on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa Villestä kasvaa nuorukainen, jonka elämänvalinta pyöräyttää hänet monimutkaisiin, ennalta arvaamattomiin seuraamuksiin. Toinen osa alkaa vuodesta 1944, kun sota on päättynyt ja Ville avioituu. Siitä alkaa rauhanajan arki ja työ. Kodin pienissä ja suurissa korvissa humisee Villen eletyn elämän ja sodan kaiut eikä humina ota päättyäkseen.

Kirjassa on mukana fiktiivistä tekstiä ja dialogia. Jotkut tokaisut, kuten ”Heitä pojalla perässä!”, ovat kulkeneet perimätietona läpi vuosikymmenten. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta henkilöhahmot perustuvat oikeasti eläneisiin ihmisiin.

Nimet on suureksi osaksi muutettu, koska nämä ihmiset tai heidän sukulaisensa eivät välttämättä halua niitä mainittavan tässä yhteydessä. On asioita, joita on salattu ja jotka edelleen halutaan salata. Mahdollisimman monet kirjan henkilöiden elämään liittyvät yksityiskohdat on tarkistettu eri arkistoista. Kaksi arkistosta löytynyttä kirjettä on kopioitu lähes muuttamatta.

Kirjaan on otettu mukaan muutamia runoja. Sen, joka aloittaa kappaleen Pääkaupunkilainen, on kirjoittanut kirjan tekijä. Kaksi säettä on lainattu Elvi Sinervolta. Muut runot on löydetty Villen kätköstä hänen tutulla käsialallaan kirjoitetuina.

Tapahtumat ovat osa Suomen historiaa. Päähenkilön kaltaiset ihmiset ansaitsevat mielestäni kiitoksen siitä, että he yrittivät rohkeasti parantaa oloja Suomessa. Ihmiset elivät omaa aikaansa tietämättä, mitä on tulossa.

Salaisuus

2003 Helsinki, Oulunkylä

Isällä on salaisuus. Minä tiedän sen, mutta Ester ei tiedä. Isä puhuu sota-ajasta enää vain minulle, kun ollaan kahdestaan. Hän kertoisi siitä mielellään nytkin, mutta ei tohdi, kun Ester istuu keittiössä lukemassa, siis liian lähellä ja saattaa kuulla. Sen isä sentään sanoo äidistäni, että oli se rohkea tyttö. Hän istuu hetken omissa ajatuksissaan.

– Jotenkin se minut aina löysi, hän sanoo vielä.

Tiedän hyvin, mitä hän tarkoittaa, vaikka ei puhutakaan sillä kertaa sen enempää.

Isän tukka on tuuhea. Nipsuttelen aluksi ohennussaksilla paksuja höytyviä lattialle ennen kuin lyhennän hiukan kihartuvia niskahiuksia ja rajaan ne tavallisilla saksilla. Päälaki on vaikea, kun hius on siellä harvaa. Pienellä saksenheilautuksella voi saada ammottavan aukon sekä tukkaan että sieluun.

Isä on 89-vuotias. Hän nauttii, kun hänen ympärillään pyöritään kamman ja saksien kanssa ja jutellaan kiireettömästi. Kun isä saa jakamatonta huomiota, hän siitä virkistyneenä alkaa kertoa taas muisteloita menneistä ajoista. Vaikka olen kuullut tarinat aikaisemmin moneen kertaan, kuuntelen mielelläni, sillä isä kertoo niitä eri sanavalinnoin ja aina eloisasti.

Kun tukka on takaa ja sivulta kivan lyhyt ja poikamainen, siistin niskan partakoneella ja ajan parran. Sitten haen isälle peilin. Hän katsoo siihen ja ilahtuu. Vaan – eipä sentään ihan.

– Tukan raja menee tältä vasemmalta puolelta alemmaksi kuin oikealta, hän sanoo. – Katso vaikka.

Hän on tarkalleen ottaen oikeassa. Työtä siis korjataan vielä vähän. Nipsuttelen vasemmalta puolelta korvan yläreunan sivusta hiuksia, kunnes isä on aivan tyytyväinen. Niin olen nyt minäkin. Nuorekkaat siistit hiukset näyttävät pirteiltä. Isä on ihmeen vähän ryppyinen korkeasta iästään huolimatta. Hiljaisesti toivon, että ominaisuus on geneettinen ja periytyy minullekin. Isän kohtalainen ylipaino ehkä osaltaan auttaa asiaa ja si-
lottelee ihoa.

Jään lakaisemaan hiuksia lattialta, ja isä menee makuuhuoneeseen istumaan sängylleen. Hän huutaa Esteriä. Menen heti isän luokse, ettei Esterin tarvitse nousta kirjansa äärestä. Isä on huomannut ulkona kadulle pysähtyneen ihmisen, joka vain seisoo ja seisoo. Näen heti, että isä pelkää.

– Siellä ihminen varmaan ihailee puutarhan lumisia puita tai ehkä hän muuten vain lepää kesken kävelyretkensä. Ei hän tänne tule. Ei tarvitse pelätä. Ei täällä ketään ole käynyt ennenkään.

– Yksi kerta riittääkin, isä sanoo. – Etkö muista sitä miestä siellä sairaalassa?

– Kyllä minä hänet muistan. Ei hän tänne osaa tulla, kun ei tiedä, miten pääsisi omaan kotiinsakaan.

– Se hullu sanoi tappaneensa satoja venäläisiä, vankejakin, isä sanoo hermostuneena.

– Muistan hänet kyllä. Se mies ei pääse pois sairaalasta, kun hän ei pärjää yksin missään.

– Miten sinä sen tiedät? Isän äänessä kuultee epäluulo.

– Puhuin hänen kanssaan. Se mies kärsii dementiasta. Ei hän sinua muista enää.

Isän kasvoille liukuu varovaisen epäuskoinen ilme. Ihminen seisoo kadulla edelleen. Varmemmaksi vakuudeksi päätän mennä viemään roskapussin, jotta saadaan tietää, kuka siellä todellakin seisoo niin pitkään.

Yläkerran asukkaan sisar puhuu kadulla kännykkään. Nyökään hänelle ja kuljen ohi. Tyttö lähtee kävelemään pitkin katua kauemmaksi ja jatkaa puhelua. Hän ei varmaan halua minun kuulevan sanaakaan keskustelusta. Kun minä en halua kuulla sanaakaan, kaikki on tasapainossa. Kun palaan takaisin isän luo, on se hänelle ihan ihme uutinen, että kadulla seisoskelija on tuttu tyttö eikä mies ollenkaan, ei varsinkaan pelottava tappaja.

Isä tapasi miehen Suursuon sairaalassa ensimmäisen kerran syksyllä, kun hän oli toipumassa siellä hengenahdistuksesta. Toisen kerran hän joutui vuodenvaihteessa samaan huoneeseen tämän vanhuksen kanssa. En ajattele, että isä on hupsu, kun hän pelkää toista sairasta miestä. Kun tiedän isän elämäntarinan, en ihmettele, että tappamisella rehentelevä vanhus on pölläyttänyt kaikki haamut hereille.

Osa I Matkalla

Pituus: 173 cm. Sukunimi: S a l m i n e n
 Hiusten väri: ruskea Ristimänimet: Juho Aleksandar
 Silmien väri: sininen Ammatti tai toimi: kirjuri
 Syntymäaika: 5/7 1882
 Kotipaikka: Helsinki

Kasvojen muoto: _____
 Lasten nimet: _____
 Syntymäaika: _____
 Parta: _____

Erityisiä tuntomerkkejä: _____
 Hein poliisilaitoksessa
 nimismiehen virkahuoneessa
 19 päivänä tammi-kuuta 1912
 J. Laakkio
 cm: 64

Väärennetty henkilöllisyystodistus. Kuva: Kansallisarkisto, Valpo.

”Tässä ne on elämän eväät. Mukana on oma nahka ja väärä nimi. Sitten ei muuta olekaan kuin vaateromppeet ja kauhtunut reppu.”

Amerikan orpo

1910-luku Jyväskylä (Nisula)

Ville juoksi lujaa. Pikkukivet muljahtelivat kenkien alla. Ne tus-sauttelivat pyöriessään pölykerroksia tienpielen kesäheinille. Ville avasi kotioven juuri niin kevyellä rasahduksella, että mummu heräsi, mutta pikkuveli jatkoi iltapäiväuniaan. Ville su-jahti heti viereen istumaan, kun mummu oli kääntynyt istu-maan penkillä. Mummu oikaisi hiusliinaansa ja pyyhkäisi so-keita silmiään. Ville tarttui häntä kädestä ja taivutti laihoja sor-mia yksitellen kohti kämmentä.

– Mummu, söin näin monta perunaa.

– Viisi? Olitko sinä niin ahne?

– En ollut. Äiti antoi. Äiti lupasi, että saan syödä mahan täy-teen.

– On se nyt kerrankin täynnä, mummu arveli. Hän laittoi kätensä Villen vatsalle. Se kurlautti räpsäkän röyhtäyksen Villen suusta. Kun sieltä sen päälle nousi kilisevää naurua, mummuun tarttui nelivuotiaan riemu.

– No, oli siellä juhlat! Siinä perheessä ei ole ruokapulaa. Jäikö äiti sinne vielä?

– Jäi. Ei meilläkään ole pulaa, jos isä tulee Amerikasta.

– Ei tule, mummu ärähti. Perunaherkuttelun riemu katosi molempien kasvoilta. – Ei tule enää isäsi Amerikasta. Usko nyt jo.

– Kertokaa, mummu, se pojanheitto. Ihan alusta asti, Ville pyysi. Hän tarttui mummua hihasta ja nyki kevyesti.

– Olipa kerran pieni koti, jossa asui Elina ja Vilhelm, mummu aloitti. – Elina oli nuori. Hänellä oli kirkas ääni kuin suvikeijulla ja pehmeä letti hartioilla. Vilhelm oli kiihkeä mies, joka liikkui nopeasti ja suuttui herkästi. Sitten tuli tyttöjä yksi, kaksi, kolme. Jenny, Aino ja Meeri.

– Siskot, Ville lisäsi.

– Niin. Elina oli tehtaalla töissä. Vilhelm oli oikein taitava maalari, mutta hänen oli vaikea saada työtä. Ne ajat olivat sellaiset ja sellaisena varmaan pysyvätkin. Vilhelm suuttui siitä, kun urakoita meni sivu suun. Hän laittoi siihen suuhun viinaryyppyjä.

– Entäs ne enkelit?

– Vilhelm valoi niitä kipsistä. Hän maalasi ne kaunein värein ja möi. Niistä hän sai vähän rahaa, mutta enkelilantit livahdivat herkästi kurkusta alas. Somia ne koristeet olivat. Ei niitä ole kotona yhtään jäljelle. Sinä olet nähnyt niitä naapurissa.

Mummu oikoi rypistyneen esiliinan poimuja. Ville nyökäsi, mutta sitä ei mummu nähnyt.

– Kertokaa tiketistä, Ville pyysi.

– Vilhelmin sisar oli lähtenyt Kanadaan, Saskatchewaniin. Hän kirjoitti, että siellä on paljon työtä ja hyvät palkat. Kirjeessä kerrottiin, että köyhät isät tulevat ensin ja perheet perässä, kun palkkatieenestejä on kertynyt tarpeeksi. Kun Vilhelmillä ei ollut rahaa edes yhteen laivalippuun, sisar maksoi sen dollareilla. On se ollut hyvin hieno tiketti, kun sillä pääsi niin kauas valtameren yli. Kun siitä tiketistä tuli tieto, Elina itki, ja kaikki kolme tyttöä itki.

”Tässä ne on elämän eväät.
Mukana on oma nahka ja väärä nimi.
Sitten ei muuta olekaan kuin
vaateromppeet ja kauhtunut reppu.”

Tämän miehen tarina piti kirjoittaa muistiin. Se kertoo nälkää nähneen pikkupojan kasvusta nuorukaiseksi, joka halusi paremman maailman. Hän ei voinut aavistaa tulevaisuutta, ei sitä tapahtumien sarjaa, joka tulisi varjostamaan häntä läpi elämän, vanhaksi mieheksi saakka. Hänen perheensä joutui salaamaan tapahtumat, koska miehen kulku oli polveillut pitkin vaarallisia reittejä.

Kirjan tapahtumat perustuvat miehen omiin kertomuksiin, omaisten ja hänet tunteneiden henkilöiden haastatteluihin ja arkistotietoihin.

Kirjoittaja on miehen tytär. Tapahtumia ei voi salata enää kauempaa, koska pian ei kukaan muista niitä, ei tiedä etsiä eikä osaa kertoa.

”Hittolainen, mikä jahti!
On tämä poika kaikkea nähnyt.”

ISBN 978-952-318-412-1

9 789523 184121